

ματεύτηχα.²⁰ Κατόπιν, αν βρει ότι αξίζουν να εξεταστούν κι έχει την περιέργεια να γνωρίσει τις αιτίες, μπορεί να το διαβάσει για δεύτερη φορά, για να επισημάνει την ακολουθία των λόγων μου. Αλλά δεν θα πρέπει να αποθαρρυνθεί αν δεν μπορεί να τα μάθει όλα επαρκώς, ή δεν μπορεί να κατανοήσει όλα τα επιχειρήματά μου. Πρέπει μόνο να σημειώνει με ένα μολύβι τα σημεία όπου βρίσκει δυσκολίες και να συνεχίσει να διαβάζει χωρίς διακοπή μέχρι το τέλος. Κατόπιν, αν επαναλάβει την ανάγνωση για τρίτη φορά, μπορώ να πω ότι θα βρει τη λύση των περισσότερων δυσκολιών που είχε πριν σημειώσει· κι αν παραμένουν μερικές ακόμη, θα βρει τελικά τη λύση στην επόμενη ανάγνωση.

Πρόσεξα, εξετάζοντας το φυσικό πολλών πνευμάτων, ότι δεν υπάρχουν σχεδόν καθόλου ούτε τόσο άξεστα ούτε τόσο καθυστερημένα που να μην έχουν την ικανότητα να συμμεριστούν καλά αισθήματα και να αποκτήσουν τις υψηλότερες επιστημονικές γνώσεις, αν καθοδηγούνταν όπως πρέπει. Και τούτο μπορεί να αποδειχθεί επίσης διά του λόγου: διότι, εφόσον οι αρχές είναι σαφείς και δεν μπορούμε να συναγάγουμε τίποτε παρά μέσω συλλογισμών πολύ προφανών, έχουμε πάντα αρκετό πνεύμα για να εννοούμε όσα εξαρτώνται από αυτές. Αλλά εκτός από το εμπόδιο των προκαταλήψεων από τις οποίες κανείς δεν εξαιρείται εντελώς, αν και όσοι έχουν μελετήσει πολύ κακή επιστήμη βλάπτονται περισσότερο, συμ-

20. Ο Ντεκάρτ δεν θεωρεί πως το έργο του είναι μυθιστόρημα, αλλά προτείνει στον αναγνώστη να το διαβάσει σαν να ήταν, αναζητώντας την απόλαυση που θα είχε από ένα έργο τέχνης. Κυρίως όμως καλείται ο αναγνώστης να ασκήσει την ικανότητά του να συλλαμβάνει ένα αντικείμενο στο σύνολό του, πρώτα, και κατόπιν στις λεπτομέρειές του.

βαίνει σχεδόν πάντα όσοι έχουν μέτριο πνεύμα [13] να αμελούν να μελετούν, διότι θεωρούν ότι δεν είναι ικανοί, ενώ άλλοι που έχουν οξύνονα βιάζονται πολύ,²¹ με αποτέλεσμα να δέχονται συχνά αρχές που δεν είναι προφανείς και να συνάγουν αβέβαιες συνέπειες. Γι' αυτό θα ήθελα να βεβαιώσω όσους δεν εμπιστεύονται πολύ τις δυνάμεις τους ότι δεν υπάρχει τίποτε στα κείμενά μου που να μην μπορούν να το κατανοήσουν πλήρως, αν κάνουν τον κόπο να τα εξετάσουν. Θα ήθελα όμως να ενημερώσω τους άλλους όπως και τα πιο έξοχα πνεύματα ότι απαιτείται πολύς χρόνος και προσοχή για να επισημάνουν όλα τα ζητήματα που σχεδίασα να συμπεριλάβω.

Κατόπιν τούτου, για να καταστήσω σαφή το σκοπό μου για τη δημοσίευση αυτού του βιβλίου, θα ήθελα εδώ να εξηγήσω την τάξη που θεώρησα ότι πρέπει κάποιος να τηρήσει για να καθοδηγήσει τον εαυτό του. Πρώτον, ένας άνθρωπος, κατέχοντας ακόμη απλοϊκή και ατελή γνώση για εκείνη των τεσσάρων μέσων που εξέθεσα παραπάνω, πρέπει πάνω από όλα να προσπαθήσει να διαμορφώσει μια ηθική ικανή για τη ρύθμιση των πράξεων του βίου, διότι αυτό δεν επιδέχεται αναβολή και οφείλουμε κυρίως να επιδιώκουμε το ευ ζην.²² Μετά από αυτό, πρέπει επίσης να μελετάμε τη λογική· όχι όμως εκείνη της Σχολής,²³ διότι δεν είναι, κυριολεκτικά μι-

21. Στον *Λόγο περί της μεθόδου* (Μέρος II, §22, *Πρώτος κανόνας*), το ελάττωμα αυτό θα το αποκαλέσει παρορμητικότητα ή βιασύνη (*précipitation*).

22. Στον *Λόγο περί της μεθόδου* (Μέρος III), ο Ντεκάρτ εκθέτει την «προσωρινή ηθική», καθώς και σε αρκετές επιστολές του. Βλ. επίσης *Αρχές*, I, 3, όπου αναφέρεται πολύ συνοπτικά στην ηθική αυτή.

23. Σχετικά με την κριτική προς τη σχολαστική λογική, βλ. *Κανόνες* 10, X, 406, επίσης, *Λόγος περί της μεθόδου*, Μέρος II,

λώντας, παρά μια διαλεκτική που διδάσκει τους τρόπους να εκθέτουμε σε κάποιον όσα γνωρίζει ή, επίσης, να μιλάει άκριτα για όσα δεν γνωρίζει, κι έτσι μάλλον διαφθείρει την ορθοφροσύνη²⁴ παρά ευνοεί την ανάπτυξή της. Αντίθετα, αναφέρομαι στη λογική που διδάσκει να καθοδηγούμε [14] το λογικό μας για να ανακαλύπτουμε αλήθειες που αγνοούμε. Εφόσον εξαρτάται πολύ από την άσκηση, είναι καλό να ασκείται ο μαθητής για μεγάλο διάστημα και να εφαρμόζει τους κανόνες πάνω σε εύκολα και απλά ζητήματα, όπως είναι των μαθηματικών. Κατόπιν, εφόσον συνηθίσει να βρίσκει την αλήθεια σε αυτά τα ζητήματα, πρέπει να αρχίσει να εντρυφά στην αληθινή φιλοσοφία. Το πρώτο μέρος της φιλοσοφίας είναι η μεταφυσική, που περιέχει τις αρχές της γνώσης, ανάμεσα στις οποίες εντάσσεται η εξήγηση των πρωταρχικών κατηγορημάτων του Θεού, το άυλο της ψυχής μας και όλες οι καθαρές και απλές έννοιες που έχουμε μέσα μας.²⁵ Το δεύτερο μέρος είναι η φυσική, όπου αφού ανακαλύψουμε τις πραγματικές αρχές των υλικών πραγμάτων, εξετάζουμε ποια είναι εν γένει η όλη σύνθεση του σύμπαντος, κατόπιν ξεχωριστά ποια είναι η φύση αυτής της Γης και όλων των σωμάτων που βρίσκονται συνήθως σε αυτήν, όπως

όπου ο Ντεκάρτ εκθέτει τέσσερις κανόνες (préceptes), που δεν συνίστανται σε τυπικούς κανόνες λογικής, αλλά πρόκειται για μια διαφορετική τάξη ανάπτυξης του σκέπτεσθαι. Στις Αρχές, διαφοροποιείται και προς την αναλυτική τάξη έκθεσης του Λόγου αλλά και των Στοχασμών, προτιμώντας ένα στυλ συνθετικής ανάπτυξης, κατά το πρότυπο της γεωμετρίας.

24. Σχετικά με την ορθοφροσύνη (bon sens), βλ. *Λόγος περί της μεθόδου*, Μέρος I, 1.

25. Πρόκειται για ζητήματα τα οποία αποτελούν αντικείμενο πραγμάτευσης στο πρώτο μέρος του έργου αυτού.

ο αέρας, το νερό, η φωτιά, ο μαγνήτης και άλλα μέταλλα.²⁶ Κατόπιν, πρέπει να εξετάσουμε ξεχωριστά τη φύση των φυτών, των ζώων και, κυρίως, του ανθρώπου, προκειμένου να είμαστε σε θέση κατόπιν να ανακαλύψουμε τις άλλες επιστήμες που είναι ωφέλιμες σε αυτόν.²⁷ Έτσι, όλη η φιλοσοφία είναι σαν ένα δένδρο, του οποίου ρίζες είναι η μεταφυσική, κορμός η φυσική, και τα κλαδιά που αναδύονται από αυτό τον κορμό είναι όλες οι άλλες επιστήμες, οι οποίες ανάγονται σε τρεις πρωταρχικές: ιατρική, μηχανική και ηθική· εννοώ την υψηλότερη και τελειότερη ηθική, η οποία, προϋποθέτοντας μια πλήρη γνώση των άλλων επιστημών, είναι ο ανώτατος βαθμός σοφίας.²⁸

[15] Όπως όμως δεν συλλέγουμε τους καρπούς ούτε από

26. Προαναγγέλλονται το δεύτερο, το τρίτο και το τέταρτο μέρος των *Αρχών*: «Περί των υλικών πραγμάτων», «Περί του ορατού κόσμου», «Περί της γης».

27. Βάσει του αρχικού σχεδίου, επρόκειτο να προστεθούν και δύο άλλα μέρη, τα οποία θα αφορούσαν «τα ζώα και τα φυτά» και, το τελευταίο, τον άνθρωπο.

28. Το σχέδιο αυτό των επιστημών παρουσιάζει τη γνώση σαν μια πυραμίδα, της οποίας η κορυφή είναι η ηθική, τη βάση της καταλαμβάνει η μεταφυσική, παρέχοντας στη γνώση τις βασικές έννοιες και τεχνικές για την ανάπτυξή της. Η ιεράρχηση αυτή διαφέρει από τη διάταξη της γνώσης στον *Λόγο περί της μεθόδου*, όπου ως βάση τοποθετείται η μέθοδος, ακολουθεί η ηθική, στη συνέχεια αναπτύσσεται η μεταφυσική και, τέλος, η φυσική. Σύμφωνα με την ιεράρχηση της γνώσης, η οποία απαντάται στα εγχειρίδια των Eustachius, *Summa* (1610), Duplex, *Corps de Philosophie* (1603-10) και Abra de Raconis, *Summa* (1629), πρώτη τοποθετείται η Λογική, δεύτερη η Ηθική, τρίτη η Φυσική και τέταρτη η Μεταφυσική. Ο Ντεκάρτ ανατρέπει εντελώς αυτή τη διάταξη στις *Αρχές*, αλλά και τη διάταξη που είχε ο ίδιος ακο-

τις ρίζες ούτε από τον κορμό ενός δένδρου, αλλά μόνο από τις άκρες των κλαδιών του, έτσι η πρωταρχική ωφελιμότητα της φιλοσοφίας εξαρτάται από εκείνα τα μέρη που δεν μπορούμε να μάθουμε παρά μόνο τελευταία. Αλλά, μολονότι εγώ σχεδόν όλα αγνώω, ο ζήλος που είχα πάντα να προσπαθήσω να υπηρετήσω το κοινό συμφέρον με οδήγησε, δέκα ή δώδεκα χρόνια πριν, να δημοσιεύσω ορισμένα δοκίμια για ζητήματα που θεωρούσα ότι είχα μάθει. Το πρώτο μέρος αυτών των δοκιμιών ήταν ένας *Λόγος σχετικά με τη μέθοδο για την καλή καθοδήγηση του λογικού μας και την αναζήτηση της αλήθειας στις επιστήμες*,²⁹ όπου έθεσα συνοπτικά τους πρωταρχικούς κανόνες της λογικής και μιας ατελούς ηθικής,³⁰ που μπορούμε να ακολουθήσουμε προσωρινά καθώς δεν γνωρίζουμε ακόμη την καλύτερη. Τα άλλα μέρη ήταν τρεις πραγματείες: για τη *Διοπτρική*, τα *Μετεώρα* και, τέλος, για τη *Γεωμετρία*. Στη *Διοπτρική*, είχα σκοπό να δείξω ότι ήταν δυνατό να προοδεύσουμε πολύ στη φιλοσοφία και να φτάσουμε μέσω αυτής μέχρι τη γνώση των τεχνών που είναι ωφέλιμες στη ζωή, χάρη στην επινόηση των τηλεσκοπίων που, όπως εξήγησα, είναι ένα από τα δυσκολότερα προγράμματα που έχουν ποτέ επιχειρηθεί. Στα *Μετεώρα*, επιθυμούσα να αναγνωριστεί η διαφορά ανάμεσα στη φιλοσοφία που αναπτύσσω και εκείνη που διδάσκεται στις Σχολές, όπου συνή-

λουθήσει στον *Λόγο περί της μεθόδου* (βλ. S. Gaukroger, *Descartes' System of Natural Philosophy*, σ. 54 κ.ε.).

29. Πρόκειται για το κείμενο *Λόγος περί της μεθόδου*, όπως συνοπτικά έχει επικρατήσει να αναφέρεται ο τίτλος του.

30. Στο δεύτερο μέρος του έργου εκτίθενται οι κανόνες της μεθόδου και στο τρίτο οι κανόνες της «προσωρινής ηθικής», όπως έχει επικρατήσει να αποκαλείται.

θιζαν να πραγματεύονται το ίδιο θέμα.³¹ Τέλος, στη *Γεωμετρία*, πρόβαλα την αξίωση να αποδείξω ότι είχα ανακαλύψει πολλά πράγματα που ήταν άγνωστα³² και έτσι να προωθήσω την πίστη ότι μπορούμε να ανακαλύψουμε άλλα πολλά ακόμη, προκειμένου να παρακινήσουμε όλους [16] τους ανθρώπους στην αναζήτηση της αλήθειας. Αργότερα, διαβλέποντας τη δυσκολία πολλών να συλλάβουν τα θεμέλια της μεταφυσικής, επιχείρησα να εξηγήσω τα κύρια σημεία σε ένα βιβλίο *Στοχασμών*, που δεν είναι πολύ μεγάλο, αλλά ο όγκος του αυξήθηκε και τα περιεχόμενα διευκρινίστηκαν πολύ από τις αντιρρήσεις που αρκετά πρόσωπα μεγάλης παιδείας μου απεύθυναν και με τις απαντήσεις που έδωσα. Και τέλος, όταν θεώρησα ότι οι προηγούμενες πραγματείες είχαν προετοιμάσει αρκετά το πνεύμα των αναγνωστών να υποδεχτεί τις *Αρχές της φιλοσοφίας* μου, τις εξέδωσα επίσης και διαίρεσα το βιβλίο σε τέσσερα μέρη: το πρώτο περιέχει τις αρχές της γνώσης, ό,τι μπορούμε να ονομάσουμε πρώτη φιλοσοφία ή μεταφυσική γι' αυτό, για την καλύτερη κατανόησή του είναι καιρίο να έχουν διαβαστεί προηγουμένως οι *Στοχασμοί*

31. Στα *Μετεώρα*, που σήμερα θα αποκαλούσαμε «μετεωρολογία», εξετάζονται τα ατμοσφαιρικά φαινόμενα, όπως τα σύννεφα, η βροχή, το χιόνι, το ουράνιο τόξο, κ.ά.

32. Ο Ντεκάρτ είναι γνωστός ως ο θεμελιωτής της αναλυτικής γεωμετρίας, η οποία επέτρεψε τη λύση σε πολλά προβλήματα. Στη *Γεωμετρία*, ο Ντεκάρτ έλυσε το πρόβλημα του Πάππου, όπως το αναφέρει και στην επιστολή στον Μερσέν, του Απριλίου 1632. Το πρόβλημα ήταν να βρεθεί ένα σημείο επί ενός επιπέδου, έτσι ώστε το γινόμενο των αποστάσεων μεταξύ του σημείου και των δεδομένων γραμμών να είναι σε σταθερή σχέση με το προϊόν των αποστάσεων μεταξύ των σημείων και μιας άλλης ομάδας γραμμών.

